

● د. نهجاتی عبداللہ

ئەگەر ئىمە بۇ مېژوۋى ھۆشيارىي
 نەتەۋەيى بگەر يىنەۋە لاي كورد، ئەۋا
 بى دودۇلى دەگەينە ئەۋ ئەنجامى كە
 ئەم ھۆشيارىي خۇناسىنى نەتەۋەيى
 لەناۋ كورد بە شېۋەيە كى زۆر سەرەتايى
 لەگەل دروستبۈۋى ئۆپۈزسىۋى
 دەۋلەتى عوسمانى، لەناۋ دەستەيە كى
 زۆر بچوۋكى رۈوناكبيرانى ئاۋارەي
 دەرەۋەي كوردستان لە ئەۋروپا و مىسر لە
 دوداۋايىيە كانى سەدەي نۆزدەھەمدا سەرى
 ھەلدا، بەلام ئەم ھەستى خۇناسىنە پىشتەر
 لەلايەن شەرەفخاننى بدلىسى و دواتر لەلاي
 مەلاي جەزىرى و زۆر بە ديارىكراۋىش
 لەلايەن ئەحمەدى خانى و خاناي قوبادى
 و حاجى قادرى كۆيى زۆر بە زەقى
 ھەبوۋ و بەدەر كەۋتوۋن. دواتر ئەم
 ھەستە لە پىگەي رۆژنامەگەربى كوردى
 و زۆر بە ديارىكراۋىش لە كۆتايىيە كانى

• دووهم: ياده‌وه‌ريی هاوبه‌ش.
هاوبه‌شبوونی تاکه‌کان له‌هه‌موو رووداو

سەددى نۆزدهەم لە دەروەى كوردستان
و لەناو نوخبەى كى زۆر بچووك كە بە
پەنجە دەژمێردان دروست بوو، بەبێ
ئەوێ ئێو هەستە تازە دروستبوو هێچ
پەنگدانەوێه كى دیاریكراو و ئەرىنى
لە ناوێه كوردستاندا هەبوو. بێ
دابراى كى زۆر بێهواكەر لەناو دەستەى
پرووناكیاری كۆتایى سەددى نۆزدهەم
و سەرەتای سەددى بیستەمى كوردستان
تا سەرۆبەندى شەرى یەكەمى جیهانى
هەبوو. مەبەستە لێرەدا ئەو بلیم كە
كۆمەلگەى كوردستان لەم ماوێهەدا
لە دەروەى ئەم ھۆشیارییە ژیاوێه كە
پرووناكیاریە تاكو تەراكانى لە ھەندەران
بۆى تێدەكوشان. كورد وەكو گرووپ و
وێكو ئێتنى پارچە پارچە و پەرشو بلاو
بوو، تا كۆتایى شەرى یەكەمى جیهانى
خەم و كێشەى كى وای نەبوو بە
ناوێ (كێشەى ئازادى). ھەر بۆیە شە
رووناكیاری ئێو دەورانە زۆر ھۆشیار

دیکه ی زۆر سهرنجراکیش بۆ کورد
ئهوهیه که بتوانیت له جیهانی دیجیتاڵدا
بازیک به سهر ئه و ئاستهنگه زۆرانه دا
بدات که له وه تاي به ره به یانی میژووه وه
به دهستییه وه ده نالینیت. ئه مه رهنگه تاقه
شانیسی ئه وه بیت له کورد (هکان) وه بین
به (کورد)، ئه وه ش به و مه رجی ئه گهر
ده ست به فره ههنگینکی ئینسانی به رزدا
بگرن و کورد بوون له ناو ئه و جوغه
ئینتییه ده رهینن که سه دهیه ک زیاتره
پروباریک خوینی بۆ پزاه به بی ئه وه ی
هیچ به ره هه میکی ئاوی لی چینیته وه،
جگه له مالویرانی و کولکردنی دیهات و
جهرگسوتانی دایک و باوکان.

بۆیه من پیم وایه ده بیت زۆر ژیرانه
کار بۆ ئه وه بکریت له جیهانی دیجیتاڵدا
وه کو سه ده کانی ناوه راست نه ژین، و من
ده رگه کانی تیپه راندنی ئه و فره ناسنامه ییه
ته نیا له ریگه ی فره ههنگه وه ده بینم.

زمان و میژوو دوو کۆله که ی سهره کیی
هۆشیاریی خۆناسینی نه ته وه یین، و به بی
زمان و به بی میژوو، هیچ نه ته وه ییه ک
بوونی نییه. بۆیه دووباره ی ده که مه وه،
به بی زمانیکی یه کگرتوو و میژوویه کی
هاوبهش و سهرتاسه ری ههر له ناو ئه م
جوغه بچوک و ناوچه ییانه دا گیر
ده خۆین که سه دان ساله ههرکه سه و
سه ری خۆمان تییدا کز کردوو و شه ری
ناوچه گه ری و شارگه ری و مه زه به گه ری
و دیالیکتگه ری و عه شیره تگه ری
ده که یین. من ته نیا تاقه ئاسۆ بۆ ده ربازبوون
له م چه قبه ستوویی و داخرانه ی ناسنامه ی
کورد له جیهانی دیجیتاڵدا، له په نابردنه
به ر فره ههنگ ده بینمه وه. به و مه رجی
کاری بۆ بکه یین و وا بکه یین له ریگه ی
فره ههنگه وه هه موو تاکه کانی نیشتان
به یه که وه به ستینه وه، و ههر هیچ نه بیت
به ره و یه ک میژوو و یه ک زمان و یه ک
ناسنامه ی هاوبهش پڕۆین بۆ هه مووان که
هه موومان له سه ری کۆک بین، و رهنگه
ئه وه تاقه فریاده سی ئیمه بیت. بۆیه من
زۆر له گه ل ئه وه م ههر هیچ نه بیت با له
جیهانی دیجیتاڵ و مه جازیدا نیشتانیک
بۆ هه مووان دروست بکه یین، دواتر
دابه زینی ئه م نیشتانه مه جازییه بۆ سهر
ئه رزی واقع زۆر ئاسان ده بیت ئه گهر
بچوکترین ده رفه تی میژوویی بیته
پیشه وه.

ئایا ئیمه ههر له قۆناغی گه ران به دوای
ناسنامه داین، به دلنیا ییه وه وه لاهمه که
(به لی) یه. به داخه وه به مانا (سیاسیه که)
ئیمه هیشتا نه ته وه ییه کی بێناسنامه یین،
واته تا ئیستا خاوه نی ناسیۆنالیزمیکی
(بێنه ته وه) یین به مانا سیاسیه که ی،
نه ک به مانا میژوویه که ی. هۆشیاریی
خۆناسینی نه ته وه یی کورد به داخه وه له
هه ردوو لایه نی ده ره کی و ناوخۆ ئه وه ند
ئاستهنگ و کۆسپی هاو ته وه سهر ریگه
که پیم وایه نمونه یه کی زۆر ده گمه نه
له میژوودا؛ که هه م قوربانی هۆکاری
ده ره کی و هه م قوربانی هۆکاری ناوه کیی
خۆیه تی، به لام وادیاره له م حاله ته دا
پشکی شی ری ئاستهنگه کان یه خه ی ناوخۆ
ده گریته وه.

هۆشیاریی نه ته وه یی و خۆناسین
ده شی ت کاریگه ری ئه ری نی و نه ری نی
خۆی هه بیت. له کاریگه رییه باشه کانی
ئه وه یه هه ری مه کانی ولات یه که ده گره وه
و بناغی کاری هاوبهش داده مه زینیت،
په ره به پاراستنی فره ههنگ و
ئازادیی سیاسی ده دات. به لام هاوکات
کاریگه ری خراپی خۆیشی ههر ده بیت،
وه ک په راویزخستنی (ئه وانی دیکه) دوای
ئازادی. له هه مووی کاره ساتبارتر ئه وه یه
ئه وه ههسته په ل به اویژیت بۆ ناسیۆنالیزم و
ناسیۆنالیزمی توند ره و، که په ل به اویژیت
بۆ ململانێ و دژایه تی کردنی (ئه وانی
دیکه). لیره وه ده شی ت نه ته وه ییه که به ره و
پاسیزم و دوا جار به ره و په گه زه رستی
و نه ژاده رستی کویرانه ببات و چاوی
تاکه کانی کویر بکات. بۆ نمونه
ناسیۆنالیزمی توند ره و ی که مالیزم دوای
شه ری یه که می جیهانی، و ئه کسیون
ده و له تی جووله که دوای ره شه کوزی
مندال و خه لکی مه ده نیی فه له ستین به
گشتی.

بێگومان کورد میلیله تیکی
فره ناسنامه یه. دیاره ئه م ناسنامه
زۆر وه ندانه هینده نا کۆک و دژبه یه ک
بوون که دوا جار هه موو هه و له کانی بۆ
یه کناسنامه یی هه لته کاندوو و له باری
بردوون. ئه مرۆ تاکه ریگه بۆ تیپه راندنی
ئه م هه موو فره ناسنامه ییه ئه وه یه په ره
به بلاو کردنه وه ی فره ههنگ (که لئوور)
به دین، و ئه وه ته نیا فره ههنگه که
بتوانیت فریامان بکه ویت. خالیک

”

**هۆشیاریی خۆناسینی
نه ته وه یی کورد به داخه وه
له هه ردوو لایه نی ده ره کی
و ناوخۆ ئه وه ند
ئاستهنگ
و کۆسپی هاو ته وه
سهر ریگه که پیم وایه
نمونه یه کی زۆر ده گمه نه
له میژوودا**

“

و یاده وه رییه میژوویه کان و هه سترکردن
به وه ی هه موو ئه مانه مولکی هاوبه شی
هه موو تاکه کانن و تاییه ت نین به هیچ
ناوچه و ده رفه ریکی دیاریکراو.

• سییه م: ههستی یه کبوون.
ههستی خۆبوون و هه سترکردن به وه ی که
ئه وان نه ته وه ییه کی جیاوازن و له (ئه وانی
دیکه) جیاوازن.

• چواره م: هۆشیاریی سیاسی.
گرددبوونه وه له ناو ریخخراوی سیاسی و
سه ره بخۆدا.

به وردبوونه وه له م چوار پایه ی
سه ره وه، ئه وه مان به روونی بۆ به دیار
ده که ویت که ئه م پایانه به داخه وه
له ناو کورد، یان له ناو (کورده کان)
کۆنه بوونه ته وه و به جوړیک له جوړه کان
ئاستهنگی زۆریان هاو ته په پیش. به شیکی
به هۆی جوگرافیای سروشتی ناله بار
و به شیکیسی سیستمی نیوده و له تی
زۆر به زهقی جیپه نه جیهان به نه ری نی
به سه رییه وه جیپه شتوو. له هه مووشی
کاره ساتبارتر ئه و پاشخانه میژوویه یه که
کورد به درێژایی میژوو تی که و ته وه و
هه رگیز نه یه توانیوه خۆی لی ده رباز بکات.
چاله کانی به رده م نه خه ملینی هۆشیاریی
نه ته وه یی بریتین له (نه خوینده واری،
عه شیره تگه ری، فره دیالیکتی، نه بوونی
یه ک زمان بۆ هه مووان، فره ناسنامه ی
مه زه به ی و ئایینی، نه بوونی ریخخستنی
سیاسی و په رشوبلاوی جوگرافی)، که تا
ئه مرۆ به شیکی زۆر له م ئاستهنگانه ههر
وه کو خۆیان ماونه ته وه و نه مانتوانیوه
تیان بپه ری نین.

بۆیه له وه لامی ئه و پرسیاره دا ئه وه ی